

HARPER'S WEEKLY'DEKİ OSMANLI KONULU POLİTİK KARİKATÜRLER HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Özgür GÜLBUDAK¹

Özet

Karikatür, tarihi insanlıkla yaşıt bir resim türüdür. Resim ve eleştiri birleşiminin önemli bir temsilcisi olan bu tür, tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümlerle birlikte varlığını sürdürmektedir. Güldürme ve düşündürme özelliklerine ilaveten, politik amaca da hizmet eden karikatürler, Avrupa ve Amerika'daki süreli yayınlarda kullanılmıştır. Amerika'da yayınlanmış olan gazete ve dergiler Osmanlılarla ilgili çok sayıda karikatür barındırmıştır. Bu çalışmanın kapsamını, Amerikan gazetesi Harper's Weekly'nin 1877-1878 tarihleri arasında okuyucusuna sunduğu Osmanlı Devleti konulu, ahşap gravür teknikli politik karikatürler oluşturmaktadır. Gazetenin 1876 Ocak ve 1878 Haziran tarihleri arasına ait sayılarında yapılan araştırma neticesinde, erişime açık 130 sayı belirlenmiştir. Bahsi geçen sayılarda, Osmanlı Devleti'ni konu alan 12 karikatüre rastlanmıştır.

Harper's Weekly'deki karikatürler, Osmanlı'nın mevcut durumunu göstermesi, Amerikan medyasının Osmanlılara ne şekilde yaklaştığını ve okuyucusuna nasıl aktardığını ortaya koyması açısından özeldir. Karikatürlerle ilgili verilen haberler sayesinde Amerikan'ın Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) yıllarında Osmanlı'yı ne biçimde gördüğü ve imgeleştirdiğini gözlemlenmek mümkündür. Tamamı sanatçı imzası barındıran, çeşitli teknik becerinin sonucu olan bu karikatürlerin Sanat Tarihi literatürüne kazandırılması amaçlanmıştır. Ayrıca yapılacak benzer çalışmalar için yabancı gazetelerin önemi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İllüstrasyon, Karikatür, Osmanlı, Amerikan Basını, Harper's Weekly

¹ Arş. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Samsun.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8650-0123> ♦ E-mail: ozgurblk2777@gmail.com-ozgur.gulbudak@omu.edu.tr

THOUGHTS ON OTTOMAN THEMED POLITICAL CARTOONS IN HARPER'S WEEKLY

Abstract

Caricature is a type of painting that is as old as historical humanity. This genre, which is an important representative of the combination of painting and criticism, continues its existence with the transformations it has undergone in the historical process. In addition to their funny and thought-provoking features, the caricatures, which also serve political purposes, have been used in periodicals in Europe and America. Newspapers and magazines published in America contained many caricatures about the Ottomans. The scope of this study consists of political caricatures with wood engraving technique on the Ottoman Empire presented to its readers by the American newspaper Harper's Weekly between 1877-1878. As a result of the research conducted in the issues of the newspaper between January 1876 and June 1878, 130 issues open to access were determined. In the aforementioned numbers, 12 caricatures about the Ottoman Empire were found.

The caricatures in Harper's Weekly are special in that they show the current situation of the Ottoman Empire, how the American media approached the Ottomans and how they conveyed it to their readers. Thanks to the news about the cartoons, it is possible to observe how the United States saw and imaged the Ottoman Empire during the Ottoman-Russian War (1877-1878). It is aimed to bring these cartoons, all of which bear the artist's signature, and which are the result of various technical skills, to the Art History literature. In addition, the importance of foreign newspapers for similar studies has been tried to be revealed.

Keywords: Illustration, Caricature, Ottoman, American Press, Harper's Weekly

1. Giriş

Karikatür, yüklemek, abartmak anlamlarına gelen İtalyanca “caricare” kelimesinden türetilmiş ve daha sonra “caricatura” şeklinde kullanılmıştır (Topuz 1997: 955). Karikatür, Türkçe’de ise “*insan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim*” olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Kelime ilk kez, Carracci atölyesinde resmedilen abartılı insan başlarını tanıtmak amacıyla kullanılmıştır (Topuz 1997: 955; Honour ve Fleming 2016: 569.).

Uzun bir geçmişe sahip karikatürün geniş okuyucu kitlelerine ulaşmasını sağlayan faktörler arasında kâğıdın Avrupa’da üretilmeye başlaması, matbaanın icat edilmesi ve yeni teknolojinin Batı’daki gelişimi gösterilebilir (Sönmez ve Ağırbaş 2012: 15-18). 1450’de Johannes Gutenberg tarafından icat edilen matbaanın gelişmesi ve popüler olması sayesinde yayınların basım süreci hızlanmıştır. Bu vesileyle ahşap baskıyla çoğaltılan illüstrasyon ve hareketli matbaa ile basılan kitapların sayısının 15. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren arttığı anlaşılmaktadır (Ivins 1953: 27). Karikatür sanatı da gelişime ayak uydurarak gazete ve dergilerin ayrılmaz bir parçası olmuştur (Kaya ve Acarlı, 2018, 128). Karikatürlü gazete ve dergiler özellikle İngiltere ve Fransa’da, ardından da Avrupa’nın geneli ve Amerika’da yaygınlık kazanmıştır. La Caricature (1830), Le Charivari (1832), Punch (1841), Fun (1861), Le Petit Journal (1863), Judy (1867), Puck (1871), Le Rire (1894), Simplicissimus (1896) vb. 19. ve 20. Yüzyıl başında dünyadaki önemli karikatürlü gazete ve dergilere örnek olarak gösterilebilir (Gülbudak 2022: 565). Adı geçen gazete ve dergilerde yer alan ahşap gravür baskı ve litografi teknikli karikatürler çok sayıda disipline konu olması itibarıyla özeldir (Işık Yayla, 2020: 269-270).

2. Harper’s Weekly ve Karikatürlerin Üretimi

James Harper (1795-1869), John Harper (1797-1875), Joseph Wesley Harper (1801-1870) ve Fletcher Harper (1806-1877) isimli dört kardeş, Harper’s Weekly’nin kurucularıdır. James ve John Harper küçük yaşlarda çeşitli sanatçı, baskı ustası, atölye ve matbaada çıraklık yapmıştır. Bir süre sonra James ve John Harper, J & J Harper’s ismiyle baskı işine girişmiştir. Ardından sırasıyla 1823 ve 1825 yıllarında ekibe kardeşleri Joseph ve Fletcher’ın da dâhil olmasıyla 1833’te şirketin adı Harper & Brothers

şeklinde değiştirilmiştir. Aile şirketi olmasının ardından kardeşler arasında iş bölümü olmuş, James basın odası amiri, John işletme müdürü ve üretim gözetmeni, Joseph şirketin baş editörü ve eleştirmeni, Fletcher ise genel müdür olmuştur. Harper & Brothers 1850 yılında Harper's New Monthly Magazine'in kurulmasıyla süreli yayın işine resmen girmiştir. Ardından 1857 yılında Harper's Weekly ve 1867 Harper's Bazar piyasaya çıkmıştır. Gazete 13 Mayıs 1916 yılında son sayısını çıkarmıştır (Harper, 1912).

Harper's Weekly'deki karikatürlerin üretiminde farklı yöntemler kullanılmıştır. Yöntemlerden ilki sanatçının, muhabirden öğrendiği habere dönük, yine muhabirin taslağından yola çıkarak karikatür yapmasıdır (Germaner ve İnankur, 2002, s. 52). Bir diğer yöntem editörün haberle ilgili sanatçıya sipariş vermesi ya da sanatçının haberi okuyarak hayal gücüyle karikatürü resmetmesidir. Üçüncü yöntem ise doğrudan fotoğraftan yararlanılarak üretilen karikatürlerdir. Bunlar, bir şekilde sanatçının elinde bulunan fotoğraflardan yararlanılarak yapılan tasvirlerdir. Karikatürler sanatçı tarafından resmedilmesinin ardından, baskı ekibinin gerçekleştirdiği birtakım işlemlerin ardından ahşap baskı gravür tekniğinde çoğaltılmıştır (Gretton, 2000, s. 145). Sonuç olarak sanatçı, gravür ustası ve baskı ekibinin pay sahibi olduğu Osmanlı konulu politik karikatürler, uzun yıllara dayanan resme dair bilgi birikiminin ürünüdür (Işık Yayla 2020: 270).

3. 1877-1878'de Harper's Weekly'de Yayınlanan Karikatürler

Karikatürlere geçmeden önce, tasvirlerin resmedildiği dönemin Osmanlı Devleti açısından genel durumunu özetlemek gereklidir. 19. Yüzyılın son çeyreği Osmanlı Devleti'nin en çalkantılı dönemlerinden birisidir. İç ve dış politikada zor günler geçiren devletin üzerindeki muhalefet baskısı giderek artmış, 1876 yılına gelindiğinde V. Murad (1840-1904), Sultan Abdülaziz'e (1830-1876) düzenlenen suikast sonucunda tahta çıkarılmıştır (Küçük 2020: 183-185; Şakir 1943). Yeni Sultan akli dengesinin bozuk olması gerekçe gösterilerek kısa süre sonra tahttan indirilmiştir (Uzunçarşılı 1944: 71-118). V. Murad'ın saltanatı 30 Mayıs-31 Ağustos 1876 arasında, sadece doksan üç gün sürmüştür (Küçük 2020: 183-185; Şakir 1943). II. Abdülhamid (1842-1918), abisi V. Murad'ın yerine 31 Ağustos 1876'da Osmanlı tahtına otuz dördüncü padişah olarak çıkmıştır (Kara 1983; Şimşirgil 2019; Engin 2017; Küçük 1988).

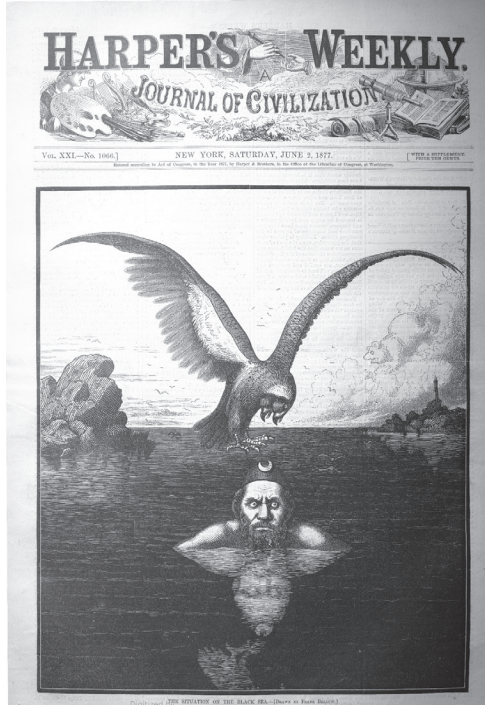
1856 Paris Antlaşması'ndan sonra İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı topraklarını bölüşme fikri ve Rusya'nın Balkanlardaki Panslavizm siyaseti, 19. Yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı'yı zorlu bir dönemin beklediğini gösteren işaretlerdir. Dış borçların ödenmesi konusundaki sorunlar, Balkanlardaki ayrılıkçı hareketlerin kışkırtılması gibi nedenler Osmanlı'nın siyaset sahnesinde yalnızlaşmasına neden olmuştur. Ayrıca Tersane Konferansı ve Londra Protokolü'ndeki dayatmaların reddedilmesi Rusya'nın 24 Nisan 1877'de Osmanlı'ya savaş ilan etmesine neden olmuştur (Aydın 1994: 498).

Osmanlı sultanları yabancı basında okuyucuya tanıtılmış veya haberler vesilesiyle resmedilmiştir. Özellikle II. Abdülhamid'in saltanatı boyunca Avrupa ve Amerika'daki gazete ve dergilerde karikatürleri yayınlanmıştır (Alkan 2016; Alkan 2019; Gülbudak 2022: 561-597). Bu karikatürlerin bazıları II. Abdülhamid'in fiziksel özelliklerini yansıtmaya rağmen bir bölümünde II. Abdülhamid'in fiziksel özelliklerinin abartılarak sadece bir imge biçiminde tasvir edildiği örneklerle de karşılaşılmaktadır. Harper's Weekly için kaleme alınan karikatürleri bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

Harper's Weekly'deki ilk çalışma 2 Haziran 1877 tarihli sayının kapağında (Görsel 1), Frank Bellew² imzasıyla yayınlanmıştır (Harper's Weekly 2 Haziran 1877: 421). "Karadeniz'deki Durum" başlıklı karikatürle ilgili gazetede yer alan haberde, Karadeniz'in batı ve doğu kıyısında cereyan eden Osmanlı-Rus Savaşı'na yer verilmiştir. Habere göre; Karadeniz'in doğusunda meydana gelen çatışmada, 200 kişilik mürettebattan oluşan bir Türk monitörü batırılmış, sadece bir Türk askeri canlı olarak Ruslar tarafından esir alınmıştır. Farklı kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Batum civarındaki muharabede ise 4000 kişilik Rus askeri, başbozukların muazzam savunması neticesinde bozguna uğratılmıştır. Ayrıca haberde Balkanlardaki savaşın durumuna dair bilgiler de okuyucuyla paylaşılmıştır (Harper's Weekly 2 Haziran 1877: 423).

² Frank Bellew 1828 yılında Hindistan'da dünyaya gelmiştir. Babası Hindistan'da görevli bir İngiliz memurdur. Daha sonra Fransa ve İngiltere'ye giden sanatçı ardından Amerika'ya yerleşmiştir. İllüstrasyon ve karikatürleriyle meşhur olan Bellew, Amerika'da çeşitli gazete ve dergi için çizimler yapmıştır (Bellew 1866).

Bellew imzalı karikatürde, sağda bir cami ve soldaki kayalık alanla sınırlandırılmış deniz manzarası vardır. Karikatürün ortasında, üzerinde hilal olan bir fes takan, omuzlarına kadar denizin içindeki II. Abdülhamid görülmektedir. Sultan'ın hemen başının üzerinde, Rusya'yı temsilen çift başlı kartal görülmektedir. Kartal, adeta avını yakalamak için denize doğru pençeleri açık biçimde inişe geçmiştir. Ayrıca sağ arkadaki minarenin üzerinde görülen ayı biçimindeki bulut da Rusya'yı sembolize etmektedir³. Osmanlı-Rus Savaşı'nın imgeler ve semboller üzerinden aktarıldığı karikatürde, Rusların Karadeniz'de üstünlük kurduğu izlenimi yaratılmıştır. Çift başlı kartal ve ayı ile sembolize edilen Rusya avcı, II. Abdülhamid'in temsil ettiği Osmanlı ise av gibi görünmektedir.

Görsel 1: Frank Bellew, Karadeniz'deki Durum, Ahşap Gravür, 2 Haziran 1877, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=m-dp.39015038634450&view=1up&seq=647&skin=2021>)

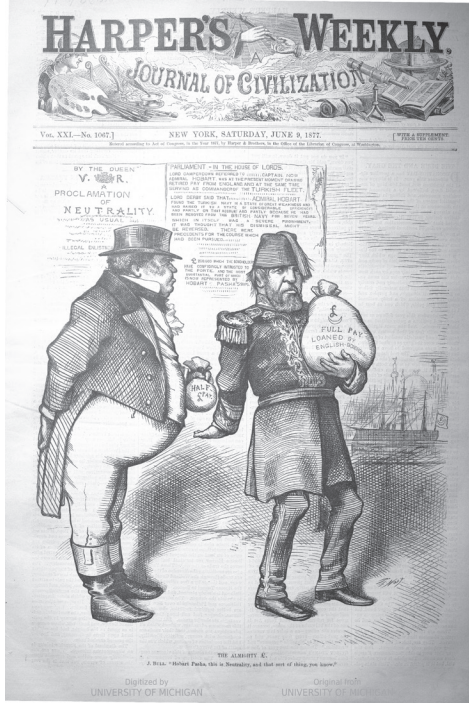
³ Çift başlı kartalın Rus tarihinde kullanımı 15. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. Rusya'yı sembolize etmek için ayı kullanımı ise 18. Yüzyılda görülmeye başlamıştır (Lazari, Riabov ve Zakowska 2019: 326-329; Chariton 2011: 2).

Harper's Weekly'nin 9 Haziran 1877 tarihli sayısının kapağında Thomas Nast⁴ imzalı karikatür okuyucuya sunulmuştur (Görsel 2). Hobart Paşa⁵ konulu karikatürde, Paşa'nın İngiliz donanmasından emekliliği ve Osmanlı donanmasındaki yeni görevi konu olarak seçilmiştir. Hobart Paşa'nın emekliliği dolayısıyla alacağı para ve yeni işinden elde edeceği kazanç eleştirel bir dille gündeme getirilmiştir.

Solda frak giymiş ve silindir şapka takan figür, tasvirlerde Birleşik Krallık ya da İngiltere'yi kişileştirmek için kullanılan hayali bir figür olan John Bull'dur (Hunt 2003: 6-7). Bull'un yanında Osmanlı askeri üniformasıyla Hobart Paşa vardır. Sağda ise güvertesinde Türk bayrağı dalgalanan bir gemi tasvirine yer verilmiştir. Paşa'nın sol elinde İngiltere'den aldığı yüklü bir ödeme vardır. Sağ elini arkaya doğru uzatan Paşa'ya John Bull küçük bir ödeme daha yapmaktadır. Ödenen her iki paranın üzerinde de "pound/£" işareti vardır. Gazete, Paşa'nın İngiliz donanmasından emekliliği nedeniyle hak kazandığı ikramiyeyi ve Osmanlı'dan alacağı maaşı, ortada illegal bir durum varmış gibi sunmaktadır. Hâlbuki Paşa'nın kazanımları tamamen meşrudur.

⁴ Henüz 18 yaşındayken Frank Leslie's Illustrated Newspaper için çizimler yapan Nast (1840-1902) daha sonra Illustrated London News için çalışmıştır. Amerikan İç Savaşı'nda kölelik karşıtı karikatürleriyle ön plana çıkan sanatçı Harper's Weekly'e katılmıştır (Vinson 2014).

⁵ Asıl adı Augustus Charles Hobart Hampden (1822-1886) olan İngiliz deniz kuvvetlerinde çalışmış rütbeli bir askerdir. 1867-1886 yılları arasında Osmanlı donanmasında ve çeşitli hizmetlerde bulunmuştur (Badem 2011: 116); Hobart Paşa'nın biyografisinde Osmanlı donanmasına girmesi, Girit İsyanı, Osmanlı-Rus Savaşı ve Türkiye'de spor ve avcılık üzerine yazdığı bölümler bulunmaktadır (Hobart Hampden 1925).

Görsel 2: Thomas Nast, Her Şeye Kadir Para (£), Ahşap Gravür, 9 Haziran 1877, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=m-dp.39015038634450&view=1up&seq=647&skin=2021>)

Harper's Weekly'nin 22 Eylül 1877 tarihli sayısında Thomas Worth⁶ imzalı, "Haçtaki Gölge" şeklinde adlandırılan karikatür okuyucuya sunulmuştur (Görsel 3). Hakkında herhangi bir haber yapılmayan karikatür, Osmanlı-Rus Savaşı'nın gidişatı konusunda gazetenin tutumunu ortaya koymaktadır. Karikatürün sunulduğu tarih göz önüne alındığında, Osmanlı-Rus Savaşı Balkanlarda şiddetlenmiştir (Hülagü 2007: 304). Plevne cephesinde Osman Paşa önderliğindeki Türk ordusunun Ruslara karşı amansız direnişi ve başarısı dünya basınında gündem haline gelmiştir (L'Illustration Journal Universel 25 Ağustos 1877: 119; Le Monde Illustré 8 Eylül 1877: 151, 154).

⁶ Thomas Worth, New York City, Greenwich Village'da doğmuş, 1917'de Staten Island, New York'ta ölmüştür. 1855'ten sonra üretken bir dergi ve kitap illüstratörü olan Worth, New York'taki ünlü litografi firması Currier ve hâlâ ilginç sahneleriyle ünlü bir tasarım firması olan Ives'in önde gelen sanatçılarından biri olarak ün kazanmıştır. Ayrıca uzun yıllar Harper's Brothers için illüstrasyonlar resmetmiştir (<https://victorianweb.org/art/illustration/worth/bio.html>, Erişim: 9.12.2022).

Karikatür incelendiğinde, üniformalarından Rus oldukları anlaşılan yerde yatan iki asker görülmektedir. Askerlerin başucundaki duvar önünde dikili bir haç vardır. Haçın hemen üzerine bir kişinin gölgesi düşmüştür. Bu gölge incelendiğinde, başında fesi bulunan sakallı bir figürün sağ elindeki kılıcı sol elindeki bez vasıtasıyla sildiği, bu esnada kılıçtan kan damladığı görülmektedir. Sakallı figürün yüzünde gülümseyen bir ifade vardır. Ayrıca karikatürün sağ üstünde ucunda hilal bulunan bayrağın bir kısmını görmek mümkündür. Tüm detaylar dikkate alındığında gölgesi görülen figür ile Sultan II. Abdülhamid'in imgeleştirildiği anlaşılmaktadır. Gazete, Osman Paşa'nın Plevne'de Ruslar karşısındaki direnişini farklı biçimde yorumlamış ve konuyu sanki Osmanlı-Rus Savaşı değil de Müslüman ve Hıristiyan dünyanın savaşı gibi göstermiştir. Bu savaşta II. Abdülhamid, tüm Hıristiyanları kılıçtan geçiren düşman olarak sunulmuştur.

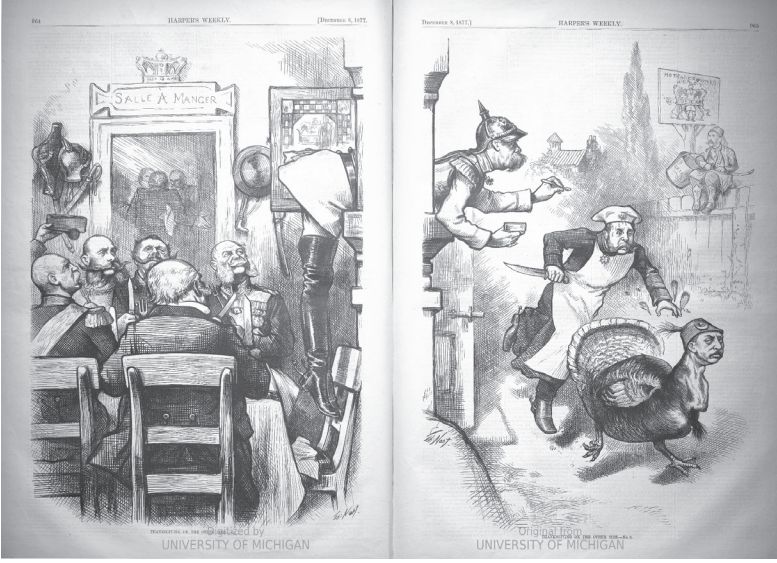
Görsel 3: Thomas Worth, Haçtaki Gölge, Ahşap Gravür, 22 Eylül 1877, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015038634450&view=1up&seq=647&skin=2021>)

Harper's Weekly'nin 3 Kasım 1877 tarihli sayısında Balkanlar ve Doğu Anadolu'da, Türkler ve Ruslar arasında yaşanan şiddetli çatışmalar ve savaşın gidişatına dönük haberlere yer verilmiştir (Harper's Weekly 3 Kasım 1877: 859). 3 Kasım 1877 tarihli "Doğu Sorunu" adıyla yayınlanan karikatür bu konuya odaklanmaktadır. Sayfaya yan biçimde yerleştirilmiş olan karikatürde, Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid (1842-1918) ve Rus Çarı II. Alexander (1818-1881) görülmektedir (Görsel 4). Yere oturur vaziyetteki liderler birbirlerine bakar biçimde resmedilmiştir. Karikatürün alt yazısında şunlar yazılıdır: "Gün geçtikçe daha karmaşık hale gelen Doğu sorunu. Hangisi hasta adam?". Dönem itibariyle Avrupa ve Amerika'da Osmanlılar ve Ruslardan duyulan rahatsızlık karikatürde kendini belli etmektedir.

Görsel 4: Thomas Nast, Doğu Sorunu, Ahşap Gravür, 3 Kasım 1877, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015038634450&view=1up&seq=647&skin=2021>)

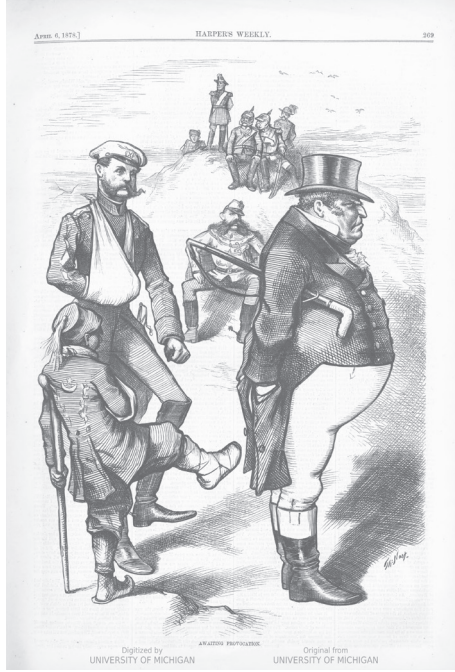
Harper's Weekly'nin 8 Aralık 1877 tarihli sayısında, 93 Harbi nede niyle Osmanlı'nın içinde bulunduğu durum, "Şükran Günü" temalı, alaycı bir şiir ve karikatürle okuyucuya sunulmuştur. Ölmek üzere olan bir hindinin dilinden aktarılan şiirde, Sultan diğer devletlere son isteklerini sıralamaktadır (Harper's Weekly, 3 Kasım 1877: 966). Karikatürde bir hindi biçiminde görülen Osmanlı sultanı II. Abdülhamid, kendisini yakalamaya çalışan Rus Çarı II. Alexander'dan kaçmaya çalışmaktadır (Harper's Weekly 3 Kasım 1877: 966). İki sayfaya yerleştirilmiş olan karikatürün alt yazısında "Diğer tarafta Şükran günü No.1 ve No. 2" yazılıdır. Solda kapısında "Salle à Manger" (yemek odası) yazılı mekânın ortasındaki yemek masasında oturan I. Wilhelm (1797-1888), Patrice de Mac-Mahon (1808-1893), Otto van Bismarck (1815-1898) gibi önemli liderler görülmektedir. Sağ kısımda, mantar aşçı şapkası üzerinde çift başlı kartal simgesi bulunan Çar II. Alexander, hindi biçimindeki II. Abdülhamid'i kovalar vaziyettedir. Sahnenin sağ üst kısmındaki tabela, "Taçlı Başlar Hoteli" isimli mekânı işaret etmektedir. Bu tabelanın hemen yanında, üzerinde "Yunanistan" yazılı bir kova tutan Yunan figür vardır. Bu kişi akşam yemeğinden kendi payına düşeni bekler gibidir. Otelin yemek odası ile bahçe arasında bir pencere vardır. Bu pencerede ise Alman Şansölye Otto van Bismarck yer almaktadır. Bismarck, II. Abdülhamid'in üzerine tuz ya da baharat serpiştirmektedir. Harper's Weekly, Avrupa'nın sofrasına konmaya hazırlanan hindi figürüyle hem yaklaşan yılbaşı temasına uygun bir kompozisyon oluşturmuş hem de Avrupa'nın uzun yıllardır planladığı Osmanlı'yı bölme ve topraklarını paylaşma amacını gündeme getirmiştir.

Görsel 5: Thomas Nast, Diğer Tarafıta Şükran Günü, Ahşap Gravür, 8 Aralık 1877, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015038634450&view=1up&seq=647&skin=2021>)

Harper's Weekly'nin 6 Nisan 1878 tarihli sayısında yer alan karikatür, "Provokasyon Bekleniyor" şeklinde isimlendirilmiş olup Thomas Nast imzası taşımaktadır. Gazetede yer alan haberde, savaş sonrası Ruslar ile Türkler arasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması'na değinilmiş ve Avrupalı güçlerin tutumu mercek altına alınmıştır (Harper's Weekly 6 Nisan 1878: 267). Karikatürün ön kısmında üç figür bulunmaktadır. Sağda profilden John Bull görülmektedir. Bull'un arkasında sağ eli sargılı olan kişi Çar II. Alexander, izleyiciye arkası dönük, sağ ayağı sargılı ufak tefek görünümlü kişi ise II. Abdülhamid'i temsilen resmedilmiş bir figürdür. Karikatürün arka bölümünde ise Yunanistan, Avusturya, Almanya, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinin temsilcileri görülmektedir. Tepede yan yana oturan iki kişi, Alman imparatoru I. Wilhelm ve Şansölye Otto van Bismarck'tır. Osmanlı-Rus Savaşı, II. Abdülhamid ve II. Alexander'ın antlaşmaya varmasıyla sona ermiş fakat iki devlet savaş süresince büyük zarar görmüştür. II. Abdülhamid ve II. Alexander'ın kaldırdıkları ayakları John Bull'a doğru gitmektedir. Büyük ihtimalle iki lider John Bull'a tekme atma niyetindedir. Harper's Weekly bu iki yaralı adamın John Bull'a verebile-

ceği zararın minimum seviyede olacağını savunmaktadır. Çünkü ikisi de zayıf ve güçsüz görünmektedir. Bu tekmelerden nasibini almak üzere olan John Bull'un duruşu ve yüzündeki öfkesi ise ürkütücüdür. II. Abdülhamid ve II. Alexander'ı John Bull'a tekme atmaları konusunda provoke edenler ise tepedeki Avrupalılardır. Harper's Weekly'e göre Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan antlaşma, başta İngiltere olmak üzere Avrupalı devletleri memnun etmemiştir. Bu nedenle İngiltere'nin başı çektiği Avrupalı devletler duruma müdahil olmak için fırsat kollamaktadır.

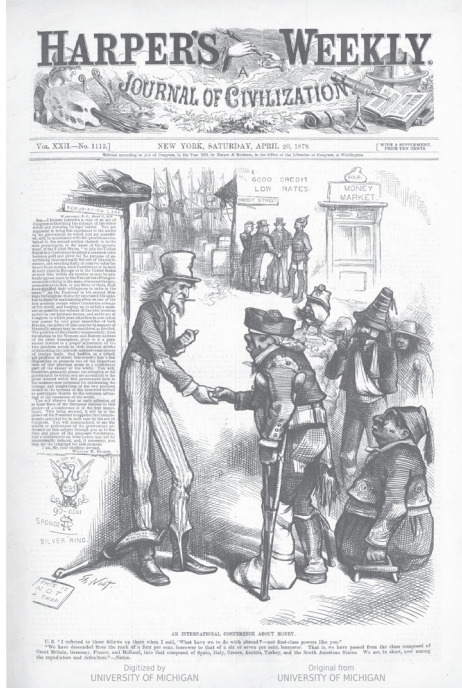
Görsel 6: Thomas Nast, Provokasyon Bekleniyor, Ahşap Gravür, 6 Nisan 1878, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=m-dp.39015034617483&view=1up&seq=580>)

Harper's Weekly'nin 20 Nisan 1878 tarihli sayısının kapağında, Thomas Nast imzalı, "Parayla İlgili Uluslararası Bir Konferans" başlıklı karikatüre yer verilmiştir. Karikatürün sol bölümünde dönemin Amerika Dışişleri Bakanı William M. Ewarts'ın (1818-1901) para politikasıyla ilgili düşünceleri haberleştirilmiştir. Dünyanın en büyük altın ve gümüş üreticilerinden biri olan Amerika adına, güçlü ekonomiye sahip diğer ülkelerle birlikte madenlerin kullanım oranları ve saflığı üzerinde yapılması plan-

lanan antlaşmalar ve projelerden bahsedilmektedir. Ayrıca haberde Amerika'nın önceden yüzde dört ile borçlanırken artık yüzde altı-yedi seviyesinden borçlandığı, böylece Fransa, Almanya, İngiltere ve Hollanda'nın bulunduğu seviyeden İspanya, İtalya, Türkiye, Yunanistan ve Güney Amerika ülkelerinin seviyesine düştüğü belirtilmiştir (Harper's Weekly 20 Nisan 1878: 305).

Sokak arasındaki diyalogları gösteren karikatürün solunda ince uzun biçimde Amerika'yı temsilen Sam Amca⁷ tasvir edilmiştir. Karikatürist Thomas Nast'in 1877 yılında Stanley Matthews tarafından senatodan geçirilen "gümüş çözümü" konulu politikaya karşı tutumunun olumsuz olduğu bilinmektedir. Matthews'un ulusal borçları kapatırken Amerikan tahvillerinin yerine gümüş koyma düşüncesi basında önemli bir gündem olarak yerini korumuştur. Nast, Sam Amca'yı bir tuzağa sıkışmış biçimde resmettiği karikatürleriyle para politikasına karşı olan tutumunu sıkça göstermiştir. Sam Amca'nın ayağındaki kapanın ucunda ise "bu bir tuzak değildir" yazılıdır. Sam Amca'nın karşısında ise yüksek oranlarla borçlanan diğer ülkeleri temsil eden figürler vardır. Sağdaki fesli ve kilolu figür ise Osmanlı'yı temsil etmektedir. Sağdaki temsilcilerin tümü yaşadıkları çatışmalar ve savaşlar nedeniyle sargılarla veya bastonlarla gelmiş durumdadır. Osmanlı'yı temsil eden figürün ise bacakları yoktur ve yerden destek almayı sağlayan bir tür yürüteç kullanmaktadır. Arka bölümde ise miğferlerinden ve askeri üniformalarından Almanya ve Fransa'yı temsil ettiği anlaşılan figürlerle birlikte İngiltere'yı temsil eden John Bull'u görmek mümkündür.

⁷ Amerika'nın kişileştirilmiş hali olan Sam Amca, Amerikan İç Savaşı'yla beraber medyada kendine yer bulmuş bir figürdür. Günümüzdeki politik karikatürlerde hala Sam Amca tasvirini görmek mümkündür (Wilde ve Denson 2022: 154).

Görsel 7: Thomas Nast, Parayla İlgili Uluslararası Bir Konferans, Ahşap Gravür, 20 Nisan 1878, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015034617483&view=1up&seq=580>)

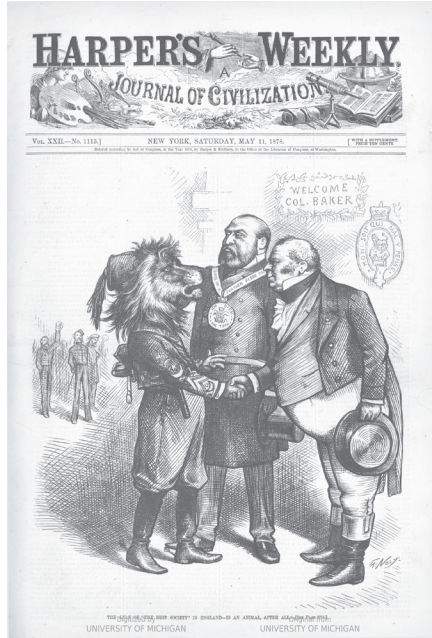
Harper's Weekly'nin 11 Mayıs 1878 tarihli sayısında yer alan Thomas Nast imzalı karikatür, "Aslan Sonuçta Bir Hayvandır" şeklinde isimlendirilmiştir. Karikatürün merkezinde üç figür bulunmaktadır. Bunlardan aslan formundaki soldaki kişi Valentine Baker'dır (1827-1887). Diğer iki kişiden sağdaki John Bull'dur. Ortadaki figürün kim olduğu anlaşılmamaktadır. Fakat boynundaki madalyonda Almanca⁸ "Türk'e hizmet ediyorum" yazılıdır. Madalyonun kuşağında İngilizce⁹ "Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş" atasözü yazılıdır. Detaylar kimliği belirsiz figürün Alman olduğunu göstermektedir. Ayrıca karikatürün sağ üst bölümünde "Hoş geldin Albay Baker" ve İngilizlerin mottosu¹⁰ olan, "Onun hakkında kötü düşünenler utansın" yazılı madalyon çizimi vardır. New York Tribune Gazetesi'nin

⁸ "Ich dien the Turk" yazılıdır.

⁹ "Birds of feather flock together" yazmaktadır.

¹⁰ Fransızca "Honi soit qui mal y pense" yazmaktadır.

Londra muhabirinin haberine yer verilen köşe yazısında; artık Osmanlı ordusuna hizmet eden Valentine Baker Paşa için Sutherland Dükü tarafından ve Marlborough Kulübü'nde olmak üzere iki ayrı yemek organizasyonu düzenlendiği belirtilmiştir. Yazıda, Baker Paşa'nın yeniden İngiliz ordusunda hizmet edebileceğinden bahsedilmektedir. Fakat İngiltere'de görev yaptığı dönem genç bir kızı taciz suçlamasıyla karşı karşıya kalan Baker Paşa'yla ilgili kötü anıların ülkede hala taze olduğu üzerinde durulmuştur. Bu nedenle Baker Paşa'nın İngiliz ordusunda yeniden görev yapabilmesi için bir devrime ihtiyaç duyulduğu aktarılmaktadır (Harper's Weekly 11 Mayıs 1878: 375).

Görsel 8: Thomas Nast, Aslan Sonuçta Bir Hayvandır, Ahşap Gravür, 11 Mayıs 1878, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015034617483&view=1up&seq=580>)

Harper's Weekly'nin 22 Haziran 1878 tarihli sayısında yer alan karikatür, "Avrupa Kongresi" şeklinde isimlendirilmiş olup Thomas Nast imzalıdır. Ayastefanos Antlaşması'nın Ruslara büyük fayda sağlayacağını öngören başta İngilizler olmak üzere Avrupalı güçler, kararları görüşmek üzere bir konferans düzenleme kararı almıştır. Berlin'de gerçekleştirilen konferansa İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İtalya, Rus-

ya, Romanya, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Osmanlılar katılmıştır. Türk tarafını temsilen Mehmet Ali Paşa, Sadullah Bey, Aleksandros Karatodori konferansta hazır bulunmuştur (Gencer 1992: 516-517). Harper's Weekly'nin konuyla ilgili haberinde 13 Haziran'da konferansın açılış konuşması, toplantının gündemi ve katılım gösteren ülkeler ve temsilcileri sıralanmış ve yapılacak anlaşmanın içeriğine değinilmiştir (Harper's Weekly 22 Haziran 1878: 486).

Karikatürün altında "Hadi arkadaş olalım ve canımız pahasına o kartalların eğlenmelerine engel olalım" yazılıdır. Nast'ın "Avrupa Kongresi" başlıklı karikatürü fabl özellikleri sergilemektedir. Ön planda bir ayı ve aslan yer alırken arkada ise tepeler üzerine tünemiş dört kel kartal vardır. Öndeki aslan Osmanlı'yı, yanındaki ayı ise Rusya'yı sembolize etmektedir. Arka kısımdaki kartalların yer aldığı tepelerde ise soldan sağa Amerika, Fransa, Avusturya ve Almanya yazmaktadır. Avusturya kartalı çift başlı olarak resmedilmiştir. Özellikle Balkanlarda güçlü bir Rusya istemeyen milletlerin kendi çıkarlarını gözetme yarışına dönen konferans, sorunlara çözüm üretmemiş aksine yeni sorunlara kapı aralamıştır.

Görsel 9: Thomas Nast, Avrupa Kongresi, Ahşap Gravür, 22 Haziran 1878, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=m-dp.39015034617483&view=1up&seq=580>)

Harper's Weekly'nin 13 Temmuz 1878 tarihli sayısında Thomas Nast imzalı karikatürde, Ezop Masalları'ndan bir hikâyeye yer verilmiştir: *"İki adam birlikte seyahat ederken, bir ayı aniden onların yoluna çıkmış, biri çabucak ağaca tırmanarak kendini gizlemiştir. Diğeri, saldırıya uğrayacağını anlayınca kendini yere atmış, ayı gelip burnuyla her tarafını koklayınca, nefesini tutarak ölü taklidi yapmıştır. Ayı ölü olduğunu düşünerek cesede dokunmamıştır. O gittiğinde, diğer yolcu ağaçtan inmiş ve arkadaşına yaklaşıp şakacı bir şekilde ne olduğunu sormuştur. Ayı, yerde yatarken kulağına fısıldayarak bana şu nasihati verdi: Tehlike yaklaşırken sizi terk eden biriyle asla seyahat etmeyin"* (Harper's Weekly 13 Temmuz 1878: 553).

Karikatürün merkezinde yerde yüzüstü yatan bir erkek, üzerinde de bir ayı vardır. Arkadaki ağaçta ise bir başka erkek figürü bulunmaktadır. Ezop'un masalındaki kurgunun İngiltere, Osmanlı ve Rusya arasındaki ilişkiyi yorumlamak için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Karikatürde yerde yatan kişi Osmanlı'yı, üzerindeki ayı Rusya'yı temsil etmektedir. Arka kısımdaki ağaç üzerindeki figür ise İngiltere'nin kişileştirilmiş hali olan John Bull'dur. Türk figürün ay yıldızlı fesi ve ayağındaki yemenisi çıkmış ve kılıcı iki parçaya bölünmüş vaziyettedir. Harper's Weekly, İngiltere'nin Osmanlı'ya vaat ettiği sözleri tutmamasını Ezop Masallarındaki hikâyenin kurgusunu kullanarak eleştirmektedir.

Görsel 10: Thomas Nast, Rus-Türk Savaşı'nın Ahlakı, Ahşap Gravür, 13 Temmuz 1878, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015034617483&view=1up&seq=580>)

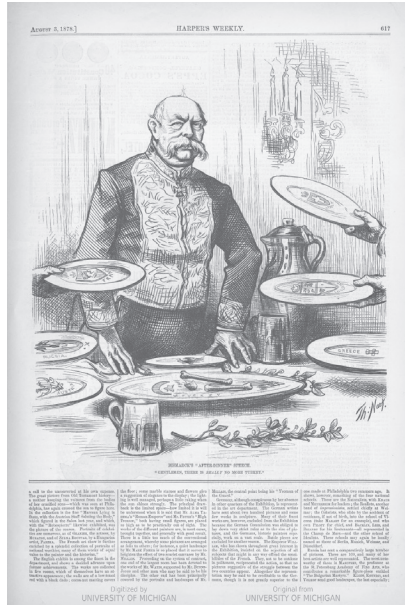
Harper's Weekly'nin 27 Temmuz 1878 tarihli sayısının kapağında, Thomas Nast imzalı, "Türkiye'nin Yeni Haritası" isimli karikatür kullanılmıştır. Gazetenin ilgili sayısında yer alan haberde, Berlin Kongresi'nde İngilizlerle Türkler arasında geçen pazarlıklar sonucu, İngilizlerin Osmanlı çıkarlarını gözetmeleri karşılığında Kıbrıs'ın yönetimini ele geçirmesi konu edinmiştir. Akdeniz'deki İngiliz hâkimiyetinin öneminden bahseden köşe yazısında, İngilizlerin daha önceden bu amaçla kullandıkları Cebelitarık ve Malta adalarının tarihçelerine yer verilmiş olup, Kıbrıs'taki hegemonyanın sadece Süveyş Kanalı ve Basra Körfezi üzerinde etkili olmayacağı ayrıca Küçük Asya'nın kontrolü açısından önemi vurgulanmıştır (Harper's Weekly 27 Temmuz 1878: 597-598). Yani Kıbrıs'ın kaybedilmesinin ileride Anadolu'nun da ele geçirilmesi konusunda başlangıç olduğu belirtilmiştir.

Nast imzalı karikatürde Alman Şansölye Otto van Bismarck, ileri atılmaya çalışan köpeği tasmasından tutmaktadır. Arkada gözükten tabloda, bir tabak içinde üzerinde "çekişme" yazan bir kemik vardır. Ayrıca burada "Türkiye'nin yeni haritası" ve "basitçe bu" yazılıdır. Kısacası Otto van Bismarck liderliğinde, Almanya'nın ev sahipliğinde düzenlenen Berlin Konferansı'nın zaten zor günler geçiren Osmanlı'yı koruma amacıyla düzenlendiği izlenimi uyandırılmaktadır. Fakat Bismarck, tasmasından tuttuğu Avrupa'ya bir kemikten ibaret Osmanlı'yı yem etmekle etmemek arasında tasvir edilmiştir.

Görsel 11: Thomas Nast, Türkiye'nin Yeni Haritası, Ahşap Gravür, 27 Temmuz 1878, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=m-dp.39015034617483&view=1up&seq=580>)

Harper's Weekly'nin 3 Ağustos 1878 tarihli sayısında, Thomas Nast imzalı, "Artık Türkiye Kalmadı" isimli karikatür kullanılmıştır. Gazetenin ilgili sayısında yer alan haberde bir kez daha Berlin Kongresi'ne atıfta bulunulmuş, Balkanlar ve Girit'te tansiyonun yükselmesi konu edinmiştir (Harper's Weekly 3 Ağustos 1878: 616-622). Otto van Bismarck'ın bir yemek masasında ayakta görüldüğü karikatürde, masanın ortasında üzerinde "Türkiye" yazılı bir tabak vardır. Karikatürün sağından ve solundan boş tabaklar Bismarck'ın önüne doğru gelmekte ve yemek istenmektedir. Bu tabakların üzerinde ise Avusturya, Rusya, Fransa, Yunanistan, İngiltere ve İtalya yazmaktadır. Türkiye'nin servis edildiği akşam yemeği organizasyonunda, masadaki boş tabaktan da anlaşılacağı üzere hiç Türkiye kalmamıştır. Karikatürün alt yazısında da buna istinaden "Beyler gerçekten hiç Türkiye kalmadı" yazmaktadır. Osmanlı'nın Berlin Konferansı katılımcılarının ana yemeği olduğu masanın üzerindeki zeytin dalı, Harper's Weekly'nin konferansa ve Avrupa'daki devletlerarası ilişkilerin tezatlığına bir eleştiridir.

Görsel 12: Thomas Nast, Beyler Gerçekten Daha Fazla Türkiye Kalmadı, Aşşap Gravür, 3 Ağustos 1878, Harper's Weekly (<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015034617483&view=1up&seq=580>)

4. Değerlendirme ve Sonuç

Harper's Weekly'de yayınlanan Osmanlı konulu on iki karikatürün tamamı ahşap gravür tekniktir. Karikatürlerin altısı gazetenin kapağında (Görsel 1, 2, 7, 8, 9, 11), diğer yarısı ise iç sayfalarda yer almaktadır (Görsel 3, 4, 5, 6, 10, 12). On iki karikatürün sanatçısı imzalarından yola çıkılarak tespit edilmiştir. Bunlar Frank Bellew (Görsel 1), Thomas Worth (Görsel 3) ve Thomas Nast'tir (Görsel 2, 4-12). Harper's Weekly için Osmanlı konulu karikatürler resmeden üç sanatçı içerisinde on karikatür resmetmiş olan Thomas Nast dikkat çekmektedir. Amerikan'ın gelmiş geçmiş en ünlü karikatüristlerinden birisi olarak kabul edilen Thomas Nast'in Harper's Weekly'deki karikatürleri çağının politik olaylarını özgün bir dille hicveden önemli çalışmalardır. Bu hicivden Osmanlılar da nasibini almıştır.

Konu itibariyle uluslararası ilişkilerin ön plana çıktığı karikatürlerde, Osmanlı'yı temsilen bazen insan bazen ise hayvan ya da bir imge kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı'yı temsilen insan kullanılan yedi karikatür vardır (Görsel 1, 2, 3, 4, 6, 7, 10). İnsan kullanılan yedi karikatürden dördünde insan figürünün II. Abdülhamid'i sunmak için oluşturulduğu (Görsel 1, 3, 4, 5, 6), diğer üç karikatürde ise Hobart Paşa ve asker görünümlü Türklerin kullanıldığı anlaşılmaktadır (Görsel 2, 7, 10). Beş karikatürde ise doğrudan ya da dolaylı yoldan Osmanlı bir hayvan ile özdeşleştirilerek sunulmuştur. Bu beş karikatürün üçünde Osmanlı'nın dolaylı yoldan bir hindi olarak sunulduğu (Görsel 5, 11, 12) ikisinde ise aslan biçiminde resmedildiği görülmektedir (Görsel 8, 9). Hindi olarak resmedilen karikatürde figürün gövdesi hayvan, başı ise insan formundadır (Görsel 5). Diğer hindi formlu karikatürlerde ise hindi yenmiş ve geriye sadece kemikleri kalmıştır (Görsel 11, 12). Baker Paşa'nın aslan formunda karikatürize edildiği çalışmada ise Paşa'nın vücudu insan başı ise aslan biçiminde resmedilmiştir (Görsel 8).

Osmanlı konulu karikatürlerde diğer devletlerin temsiline de rastlanmaktadır. 1877-1878 yılında meydana gelen Osmanlı-Rus Savaşı ve sonuçlarını aktaran, iki devletle ilgili yedi karikatür bulunmaktadır (Görsel 1, 3, 4, 5, 6, 9, 10). Bu karikatürlerin üçünde Rusya ayı ya da çift başlı kartal şeklinde sembolize edilmiştir (Görsel 1, 9, 10). Diğer karikatürlerde ise Ruslar Çar II. Alexander ve Rus askeri ile temsil edilmiştir (Görsel 3, 4, 5, 6). Ruslar dışında İngiliz ve Almanların temsili de söz konusudur. Altı

karikatürün beşinde İngilizleri John Bull figürünün temsil ettiği (Görsel 2, 6, 7, 8, 10), birinde ise kartal kullanıldığı görülmektedir. Almanlar da İngilizler gibi altı karikatürde resmedilmiştir. Almanların temsilinde Otto van Bismarck ve I. Wilhelm kullanılmıştır (Görsel 5, 6, 7, 11, 12). Bir karikatürde ise Almanları kartal sembolize etmektedir (Görsel 9).

Devletlerin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtan Nast imzalı karikatürler bugün dahi ilgi çekici sanatsal bir hazine niteliğindedir. Nast'in Harper's Weekly için resmettiği sayısız karikatür arasındaki Osmanlı-Rus Savaşı konulu olanlar Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermektedir. Bu karikatürlerden 3 Kasım 1877 ve 8 Aralık 1877 tarihli olan iki karikatür, Hem Harper's Weekly'deki hem de dönemin Avrupa'daki önemli karikatürlü dergilerindeki II. Abdülhamid karikatürlerinden ayrılmaktadır. Bunun nedeni, karikatürlerde yer alan Osmanlı sultanı, gazetenin sayıları göz önüne alındığında II. Abdülhamid olmalıdır. Fakat iki karikatür incelendiğinde, II. Abdülhamid'i temsil eden figürlerin V. Murad'ın fiziksel özelliklerini yansıttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Karikatürdeki figürün yüz hatları, gözleri, burnu, kulakları, bıyığı ve ağzı gibi detayların V. Murad'a ait olduğu açıktır. Yani V. Murad'a ait fotoğraf veya gravürlerden esinlenerek II. Abdülhamid'in karikatürü oluşturulmuştur (Görsel 13- 14). 3 Kasım 1877 ve 8 Aralık 1877 tarihli iki karikatürdeki Sultan resmedilirken Nast'in bir fotoğraftan ya da illüstrasyondan ilham aldığı düşünülebilir. Nast'in bu iki karikatürü resmettiği tarih II. Abdülhamid'in tahta çıkışından yaklaşık on beş-on altı ay sonrasındır. V. Murad'ın tahtan indiği 31 Ağustos 1876 yılının akabinde karikatürler resmedilmiş olsa, sanatçının elinde gerekli materyal olmadığı için karikatürleri yaparken V. Murad'ın fotoğraf ve tasvirlerini kullandığı düşünülebilirdi. Fakat zaman zarfı çok uzun olduğu için Nast, V. Murad'ın fotoğraf veya gravürlerinden yararlanarak II. Abdülhamid karikatürünü resmetmiş olmalıdır. Gravürler yapıldığı dönem Amerika'da II. Abdülhamid'in nasıl bir görünüme sahip olduğu kimse tarafından bilinmediği için Nast, II. Abdülhamid'i bu şekilde resmetmiş olabilir. Belki de Nast iki sultan arasındaki ayrımı yapamamıştır. Ya da Nast, bunu bilmesine rağmen konuya önem vermemiştir. Tabi bu düşüncelerin hepsi bir varsayımdır. Ama gerek V. Murad, gerekse II. Abdülhamid'in kamuoyuna servis edilen fotoğrafları ve Avrupa'da çeşitli gazetelerde yayınlanmış gravürleri göz önüne alındığında Nast'in II. Abdülhamid konulu iki karikatürde de V. Murad'dan esinlendiği net biçimde anlaşılmaktadır (Görsel 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21).

Görsel 13-14: Görsel 4 ve 5'teki Sultan Figürlerinden Detay

Görsel 15: Abdullah
Biraderler, Murad V, 1867

(<http://img.xooimage.com/files110/b/8/f/sultan-murad-v-as...sari-an-f-47c8bfe.jpg>;

<https://www.abebooks.com/photographs/unsigned-carte-visite-photo-D.Downey-1840-1904/7274213485/bd>)

Görsel 16: W & Downey,
Murad V, 1867

Abdullah Biraderler ve W & Downey'nin 1867 ve 1869 tarihli V. Murad ve II. Abdülhamid fotoğrafları iki sultanın yabancı basında en sık kullanılan

fotoğraflardır. Sırasıyla tahta çıktıkları vakit Osmanlı liderlerini tanıtan yazılar kaleme alan gazete ve dergiler bu fotoğraflardan yararlanarak gravürler ve litografiler resmetmiş ve haberler üretmiştir. 10 Haziran 1876 tarihli Le Monde Illustré kapağındaki V. Murad gravürü, 9 Eylül 1876 tarihli L'Illustration Journal Universel ve 21 Şubat 1897 tarihli Le Petit Journal'ın kapağındaki II. Abdülhamid tasviri bunun en güzel örneklerindendir.

Görsel 17: É. G. Bocourt-L. A. Tourfaut, Sultan V. Murad ve Jön Türkler, 10 Haziran 1876, ahşap gravür, Le Monde Illustré (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k63714669>)

Görsel 18: Abdullah Biraderler, II. Abdülhamid, 1869

Görsel 19: W. & D. Downey, II. Abdülhamid, 1867

(<https://smarthistory.org/photograph-of-abdulhamid-ii/>)

Görsel 20: Joseph Burn Smeeton – Auguste Tilly, Sultan Abdülhamid, 9 Eylül 1876, ahşap gravür, L'illustration
(<https://smarthistory.org/photograph-of-abdulhamid-ii/>)

Görsel 21: F. L. Méaulle, II. Abdülhamid, litografi 21 Şubat 1897, Le Petit Journal
(<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k716214s/fl.image>)

Yapılan araştırmada II. Abdülhamid'i, kendisinden önce tahtta kısa bir süre kalan abisi V. Murad ile karıştıran karikatürlere rastlanmamıştır. Bu açıdan Nast'in iki karikatürü ayrıca kıymetlidir.

Sonuç olarak bir Amerikan gazetesi olan Harper's Weekly, 19 ve 20. Yüzyılda geniş kitlelere yayılan karikatürleri vasıtasıyla, Osmanlı Devleti'ni hasta, zayıf adam ve kaderi İngiltere ile Almanya'nın elinde olan bir ülke olarak sunmuştur. Çok sayıdaki karikatürde masadaki Avrupalı devletlerin ana yemeği olarak gösterilmesi ise tüm Batı'nın Osmanlı'nın geleceğine dair ortak beklentisini yansıtmaktadır. Amerika'da oldukça önemli bir gazete olan Harper's Weekly'nin dolayısıyla Amerika'nın da benzer bir bakış açısına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Alkan, Necmettin (2016). *Karikatürlerle Oryantalizm Avrupa'nın Türk ve Türkiye Algısı*, İstanbul: Selis Kitaplar.

Alkan, Necmettin (2019). *Karikatürlerle Sultan II. Abdülhamid*, İstanbul: Kronik Kitap.

Aydın, Mahir (1994). "Doksanüç Harbi", *TDV İslam Ansiklopedisi* 9, İstanbul, s. 498-499.

Badem, Candan (2011). "Amiral Adolphus Slade'in Osmanlı Donanmasındaki Hizmetleri ve Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Gözlemleri", *Türkiyat Mecmuası* 21, s. 115-140.

Bellew, Frank (1866). *The Art Of Amusing: A Collection Of Graceful Arts, Games, Tricks, Puzzles, and Charades*. New York: G.W. Carleton and Co.

Chariton, Jesse. D. (2011). "The Mesopotamian Origins of the Hittite Double-Headed Eagle", *UW-L Journal of Undergraduate Research* 14, s. 1-13.

Engin, Vahdettin (2017). *II. Abdülhamid ve Dış Politika*, Erhan Afyoncu (Ed.), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Gencer, Ali İhsan (1992). "Berlin Konferansı", *TDV İslam Ansiklopedisi* 5, İstanbul, s. 516-517.

Germaner, Semra ve İnankur, Zeynep (2002). *Constantinople and the Orientalists*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gretton, Tom (2000). "Difference and Competition: The Imitation and Reproduction of Fine Art in a Nineteenth-Century Illustrated Weekly News Magazine", *Oxford Art Journal* 23 (2), s. 145-162.

Gülbudak, Özgür (2022). "Le Rire Dergisi'nde Yer Alan II. Abdülhamid Konulu Karikatürler Üzerine Bir İnceleme", *Sanat Tarihi Dergisi* 31 (1), s. 561-597.

Harper's Weekly, 2 Haziran 1877.

Harper's Weekly, 9 Haziran 1877.

Harper's Weekly, 22 Eylül 1877.

Harper's Weekly, 3 Kasım 1877.

Harper's Weekly, 8 Aralık 1877.

Harper's Weekly, 6 Nisan 1878.

Harper's Weekly, 20 Nisan 1878.

Harper's Weekly, 11 Mayıs 1878.

Harper's Weekly, 22 Haziran 1878.

Harper's Weekly, 13 Temmuz 1878.

Harper's Weekly, 27 Temmuz 1878.

Harper's Weekly, 3 Ağustos 1878.

Harper, J. Henry (1912). *The House of Harper*, New York-London: Harper & Brothers Publishers.

Hobart Hampden, Augustus Charles (1925). *Hobart Pasha*, (Ed. Horace Kephart), Outing Publishing, New York 1925.

Honour, Hugh ve Fleming, John (2016). *Dünya Sanat Tarihi*, (Hakan Abacı, Çev.) İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.

Hunt, Tamara L. (2003). *Defining John Bull Political Caricature and National Identity in Late Georgian England*, Londra: Routledge.

Hülagü, Metin (2007). "Plevne Muharabeleri", *TDV İslam Ansiklopedisi* 34, İstanbul, s. 304-305.

Işık Yayla, R. (2020). "Osmanlı Tarihsel Anlatısına Görsel Bir Kaynak: Dirk van der Hagen Atlası'na Yansıyan Savaş Gravürleri", *Journal of Universal History Studies* 3 (2), s. 242-274.

Ivins, William M. (1953). *Prints and Visual Communication*, Cambridge: Harvard University Press.

Karal, Enver Ziya (1983). *Osmanlı Tarihi VIII*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kaya, Mehmet ve Acarlı, Meltem (2018). "Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar Türkiye'de

Karikatürün Tarihsel Gelişimi", *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi* 2 (2), s. 127-133.

Küçük, Cevdet (1988). "Abdülhamid II", *TDV İslam Ansiklopedisi* 1, İstanbul, s. 216-224.

Küçük, Cevdet (2020). "Murad V", *TDV İslam Ansiklopedisi* 31, İstanbul, s. 183-185.

Lazari, Andrzej de, Riabov, Oleg ve Zakowska, Magdalena (2019). "The Russian Bear and the Revolution: The Bear Metaphor for Russia in Political Caricatures of 1917–1918", *Вестник СПбГУ* 9 (2), s. 325-345.

Le Monde Illustré, 8 Eylül 1877.

Le Petit Journal Supplément Illustré, 21 Şubat 1897.

L'Illustration Journal Universel, 25 Ağustos 1877.

Pamukciyan, Kevork (2003). *Biyografileriyle Ermeniler*, İstanbul: Aras Yayıncılık.

Şakir, Ziya (1943). Çırağan Sarayı'nda 28 Sene: Beşinci Murad'ın Hayatı, İstanbul: Anadolu Türk Kitap Deposu.

Şakir, Ziya (2010). *Sultan Abdülhamid*, İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1944). "Ali Suâvi ve Çırağan Sarayı Vak'ası", *TTK Belleten* 8 (9), s. 71-118.

Topuz, Hıfzı (1997). "Karikatür", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* 2, İstanbul, s. 955-957.

Şimşirgil, Ahmet (2019). *Kayı X II. Abdülhamid Han*, Zeynep Bektaş (Ed.), İstanbul: Timaş Yayınları.

Sönmez, Ali (2007). "Jandarma Teşkilatının Kuruluşu Sürecinde Baker Paşa'nın Rolü", İstanbul

Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi-Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları (6) 11, s. 163-173.

Sönmez, Nedim ve Ağırbaş, Seda (2012). *Ege Üniversitesi Kâğıt ve Kitap Sanatları Müzesi*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

Vinson, John, Chalmers (2014). *Thomas Nast Political Cartoonist*, Georgia: University of Georgia Press.

Wilde, Lukas R. A. ve Denson, Shane (2022). “Historicizing and Theorizing Pre-Narrative Figures-

Who is Uncle Sam?”, *Narrative* 30 (2), s. 155-168.

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 10.10.2022)

<https://victorianweb.org/art/illustration/worth/bio.html> (Erişim: 9.12.2022)

<http://img.xooimage.com/files110/b/8/f/sultan-murad-v-as...sarian-f-47c8bfe.jpg> (Erişim: 20.11.2022)

<https://www.abebooks.com/photographs/unsigned-carte-visite-photo-D.Downey-1840-1904/7274213485/bd> (Erişim: 11.12.2022)

<https://smarthistory.org/photograph-of-abdulhamid-ii/> (Erişim: 11.12.2022)

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k63714669> (Erişim: 17.12.2022)